

خرید و فروش و پیوند اعضا

از دیدگاه فقه و حقوق

نویسنده

صادق سیدحاجی

تهران ۱۳۹۳

www.ketab.ir

سرشناسه : سیدحسینی، صادق، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور: خرید و فروش و پیوند اعضا از دیدگاه فقه و حقوق / نویسنده: صادق سیدحسینی.
مشخصات نشر : تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : سی‌ویک، ۶۵۷ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۲۱-۴۵۶-۱
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
پادداشت : کتابنامه: ص. [۶۳۱] - ۶۵۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع : پیوند اندام‌ها و بافت‌ها (فقه)
رشته : پیوند اندام‌ها و بافت‌ها -- جنبه‌های اخلاقی
ردیفی کنگره : ۱۳۹۳ ۹س۹/پ۹/۱۹۸/۶ BP
بندی دیویی : ۲۹۷/۳۷۹
شماره کتابشناس ملی : ۳۴۶۹۸۶۳

فروش و پیوند اعضا از دیدگاه فقه و حقوق

نویسنده: صادق سیدحسینی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۲۱-۴۵۶-۱؛ شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده‌سازی: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

لیتوگرافی، چاپ و جابجایی: شرکت چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه

حق چاپ محفوظ است.

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

○ اداره مرکزی: خیابان افریقا، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه کمان، پلاک ۲۵؛ کدپستی: ۱۵۱۸۷۳۶۳۱۲؛

صندوق پستی: ۹۶۴۷-۱۵۸۷۵؛ تلفن: ۷۰-۸۸۷۷۴۵۶۹؛ فکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲

آدرس اینترنتی: www.elmifarhang.ir info@elmifarhang.ir

○ مرکز پخش: شرکت بازرگانی کتاب گستر، خیابان افریقا، بین بلوار ناهید و گلشهر، کوچه گلفام، پلاک ۷۲؛

کدپستی: ۱۹۱۵۶۷۳۴۸۳؛ تلفن: ۲۳-۲۲۴۱۴۰-۲۲؛ تلفکس: ۲۲۰۵۰۳۲۶

آدرس اینترنتی: www.ketabgostarco.com info@ketabgostarco.com

○ فروشگاه یک: خیابان انقلاب، روبه‌روی در اصلی دانشگاه تهران؛ تلفن: ۶۶۴۰۰۷۸۶

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	بیست و یک
مقدمه.....	بیست و پنج

بخش اول مفاهیم کلیات

فصل اول: مفاهیم و تعاریف و ازگان کلیدی.....	۳
تعریف و دسته‌بندی اعضای بدن.....	۳
تعریف اعضا.....	۳
دسته‌بندی اعضای بدن.....	۷
اعضای پیوندپذیر و پیوندناپذیر.....	۹
اعضای تک و جفت.....	۹
اعضای ترمیم‌پذیر و ترمیم‌ناپذیر.....	۱۰
اعضای اصلی یا مهم و جانبی یا بی‌اهمیت.....	۱۱
اعضای ظاهری و باطنی.....	۱۱
مفهوم برداشت عضو.....	۱۲
تعریف «برداشت عضو» و شیوه‌های فراهم‌سازی اعضا.....	۱۲

۱۴	برداشت عضو از حیوانات
۲۴	تأمین عضو از طریق مهندسی ژنتیک
۲۶	مفهوم پیوند و انواع آن
۲۶	تعریف پیوند
۲۷	انواع پیوند عضو
۲۷	ناشأ، الصاق و جایگزینی
۲۹	تبی، کاربرد و زیبایی
۳۰	ذاتی و غیرذاتی
۳۱	تقسیم‌بندی دیدگاه پزشکی
۳۲	مفهوم خرید و فروش و تبادل باامالی در اعضا
۳۳	مفهوم مشروعیت در اهداف پیوند اعضا

فصل دوم: تاریخچه پزشکی پیوند اعضای انسان

۳۵	تاریخچه پزشکی پیوند اعضای بدن در تمدن غربی
۳۷	تاریخچه پزشکی پیوند اعضا در ایران
۴۰	تاریخچه فقهی و حقوقی پیوند اعضا

فصل سوم: حرمت حیات و کرامت شأن انسان

۴۵	کرامت ذاتی و اکتسابی انسان
۴۵	برتری و کماتل آفرینش انسان
۴۸	آثار حرمت و کرامت شأن انسان
۵۳	کرامت ذاتی از دیدگاه فقها و حقوقدانان
۵۳	آثار کرامت ذاتی انسان از دیدگاه فقها و متفکران اسلامی
۵۷	کرامت انسان در حقوق داخلی و بین‌المللی
۵۸	جایگاه آثار کرامت ذاتی انسان در موضوع بحث

فصل چهارم: حدود و ماهیت شرعی سلطه انسان بر بدن خویش.

موضوع بحث و مبانی فقهی آن.....	۶۱
حق انتفاع یا حق مطلق تصرف.....	۶۱
مبانی شناخت ماهیت حقوقی رابطه انسان با بدن خود.....	۶۲
دیدگاه‌های فقهی و طرح دیدگاه برگزیده.....	۶۳
دیدگاه‌های فقهی.....	۶۳
دانش نظریه محدودیت سلطه به حق انتفاع.....	۶۴
دیدگاه برگزیده؛ مطلق تصرف در بدن.....	۶۶
دلایل دیدگاه برگزیده.....	۶۸
جایگاه تعریف سلطه در مباحث آینده.....	۷۴

فصل پنجم: حقیقت درمان و اصل اولی در کاربرد شیوه‌های درمانی

درمان و روش‌های درمانی در بینس اسلام.....	۷۵
بیان موضوع و جایگاه بحث از حقیقت درمان.....	۷۵
حقیقت درمان بیماری‌ها از دیدگاه اسلام.....	۷۶
تعبدی یا تجربی بودن شناخت شیوه‌های درمانی.....	۷۹
دیدگاه برگزیده و دلایل آن.....	۸۰
حدود مشروعیت اجرای شیوه‌های درمان پزشکی.....	۸۲
ظنی بودن روش‌های درمانی و مشروعیت آن‌ها.....	۸۲
ضررهای جانبی و مشروعیت روش‌های درمانی.....	۸۳
وجوب یا استحباب کاربرد شیوه‌های درمان پزشکی.....	۸۷
وجوب درمان بیماری‌های کشنده و مهلک.....	۸۷
اصل اولی در وجوب یا استحباب درمان بیماری‌های غیر مهلک.....	۸۹
وجوب حفظ نفس و تکلیف به درمان عضو.....	۹۱
تلازم تکالیف عبادی با تکلیف به درمان عضو.....	۹۶

جایگاه نتایج بحث در مباحث آینده ۹۸

فصل ششم: حقیقت مرگ مغزی و اغمای عمیق و الحاق آنها به موت شرعی

- شناخت ماهیت مرگ و مفهوم الحاق به موت شرعی ۱۰۱
- تعریف لغوی مرگ ۱۰۱
- دیدگاه قرآن و سنت ۱۰۲
- ساختار مغز انسان ۱۰۴
- چیستی مرگ مغزی ۱۰۸
- چیستی اغمای عمیق و رابطه آن با مرگ مغزی ۱۱۰
- تفاوت‌های مرگ مغز و اغمای عمیق ۱۱۱
- منظور از الحاق مرگ مغزی به موت شرعی و دسته‌بندی دلایل آن ۱۱۴
- علل اختلافات فقهی در الحاق مرگ مغزی به موت شرعی ۱۱۶
- عرف و حقیقت مرگ و جدایی روح ۱۱۸
- سیر تدریجی مرگ و مراتب تدریجی مرگ حیات ۱۲۰
- عرف و ماهیت خارجی مرگ مغزی و اغمای عمیق ۱۲۷
- الحاق مرگ مغزی به موت شرعی از دیدگاه فقها ۱۳۰
- دسته‌بندی دیدگاه‌های فقهی ۱۳۰
- دلایل مخالفان الحاق مرگ مغزی به موت شرعی ۱۳۱
- چالش درونی دیدگاه‌های پزشکی ۱۳۱
- ظنی بودن معیارها در تشخیص پزشکی ۱۳۳
- بی‌اعتباری یقین پزشکی در موضوع مرگ مغزی ۱۳۴
- عدم جدایی روح از بدن با حیات عضوی ۱۳۵
- الحاق مرگ مغزی به احتضار ۱۳۷
- تلقی عرفی حیات از وضعیت مرگ مغزی ۱۳۸
- استصحاب آثار شرعی حیات ۱۴۱

۱۴۲	لغو بودن الحاق مرگ مغزی به موت شرعی.....
۱۴۳	نظریه برگزیده و دلایل آن.....
۱۴۴	محور بودن حیات مغز برای حیات انسان در احادیث.....
۱۴۵	عملکرد ارگانیک اعضای بدن.....
۱۴۶	اهمیت تعلق روح به بدن.....
۱۵۰	مرگ مغزی و حیات غیرمستقر.....
۱۵۵	مرگ مغزی و حیات جنین.....
۱۵۷	مرگ مغزی و موت و حیات در حیوانات.....
۱۵۹	جایگاه قلب مغز در حیات انسانی.....
۱۶۱	مرگ مغزی و موت انسان.....
۱۶۱	انصراف دلایل از حیات.....
۱۶۳	تردید در تطبیق عنوان حیات بر مرگ مغزی.....
۱۶۵	ویژگی‌های حیات معتبر و حرکت اراده در نوزاد.....
۱۶۹	تربص در حیات مشکوک و مناط آن.....
۱۷۰	عدم وجوب درمان مرگ مغزی.....
۱۷۲	الحاق اغمای عمیق به موت شرعی.....
۱۷۲	اثبات الحاق اغمای عمیق به موت شرعی.....
۱۷۵	جایگاه دیدگاه برگزیده در مباحث آینده.....
۱۷۵	احتضار و مرگ مغزی.....
۱۷۵	ماهیت احتضار در فقه و عدم الحاق آن به موت شرعی.....
۱۷۷	مرگ مغزی محتضر و امکان ابقای حیات عضوی.....
۱۷۸	جواز حفظ حیات عضوی برای برداشت عضو.....

فصل هفتم: حقیقت آنانسفالوس و الحاق آن به موت شرعی

۱۸۳	تعریف آنانسفال و شیزانسفال.....
-----	---------------------------------

۱۸۳	طبقه‌بندی ناهنجاری‌های نوزادان
۱۸۵	تعریف آنانسفال
۱۸۷	اهمیت برداشت، اعضای نوزادان آنانسفال و شیزنسفال
۱۸۹	الحاق آنانسفال به میت شرعی
۱۸۹	زمن‌های فقهی و حقوقی الحاق آنانسفال به میت
۱۹۲	دیدگاه برگزیده؛ الحاق آنانسفال به میت
۱۹۲	دلایل دیدگاه برگزیده
۱۹۲	عدم حیات آنانسفال
۱۹۴	ونتیلاسیون نوزادان آنانسفال
۱۹۵	عدم ولوج روح انسانی در بدن وزاد آنانسفال
۱۹۵	جریان براءت و استصحاب برادر برداشت عضو
۱۹۷	الحاق شیزنسفالی و موارد مشابه به میت
۱۹۷	مرده‌زایی با اختلالات اندامی و استصحاب میت شرعی
۱۹۷	دیدگاه برگزیده
۱۹۸	جایگاه نتایج بحث در مباحث آینده

بخش دوم: مشروعیت برداشت اعضای بدن انسان

	فصل اول: مشروعیت برداشت اعضای غیرحیاتی بدن انسان
۲۰۱	فراذینی بودن مباحث برداشت عضو
۲۰۲	دیدگاه‌های فقهی درباره برداشت عضو غیرحیاتی از بدن انسان زنده
۲۰۲	دیدگاه‌های فقهی
۲۰۹	دلایل قائلان به حرمت برداشت عضو از بدن مسلمان زنده
۲۱۰	حرمت آسیب رساندن به نفس
۲۱۲	۱. صغرای دلیل اول مخالفان: تعریف ضرر
۲۱۷	۲. کبرای دلیل اول مخالفان: دلایل حرمت اضرار به نفس

۲۴۱	آیه تبتیک
۲۴۷	هتک حرمت مؤمن
۲۵۴	حرمت مثله کردن
۲۵۹	آثار سوء اجتماعی
۲۶۱	آیه مجزیه و دلایل آن

فصل دوم: مشروعیت برداشت اعضای حیاتی انسان زنده

۲۶۳	اصل عدم راز اهدای اعضای حیاتی انسان زنده
۲۶۳	اقوال فقهاء در موضوع مشروعیت و تأیید آن
۲۶۴	دلایل حرمت برداشت اعضای حیاتی از انسان زنده
۲۶۴	حرمت خودکشی
۲۶۵	اسقاط‌ناپذیری حق حیات و حرمت آن
۲۶۶	حرمت اضرار به نفس
۲۶۶	حرمت حفظ جان خود از راه کشتن دیگری
۲۶۶	حرمت مقدم داشتن دیگری بر خود در مورد اضرار
۲۶۷	لغو مشروعیت اهدای عضو با حرمت عمل پزشکی
۲۶۸	جواز اهدای عضو حیاتی انسان زنده به مؤمن
۲۶۸	دیدگاه برگزیده؛ جواز اهدا به مؤمن مساوی
۲۶۹	دلایل دیدگاه برگزیده
۲۶۹	جواز شرعی ایثار با اهدای عضو حیاتی به مؤمن مساوی
۲۷۷	حاکمیت اصل تخییر
۲۸۱	مطلوبیت حفظ جان به طور مطلق
۲۸۲	اثبات اولویت حفظ نفس مؤمن مساوی با استناد به سایر احکام شرعی
۲۸۳	مشروعیت اهدای اعضای حیاتی به مؤمن افضل
۲۹۷	الحاق اعضای غیرحیاتی اصلی بدن به اعضای حیاتی

۲۹۹	برداشت اعضای حیاتی محکومان به قصاص یا حد
۲۹۹	مشروعیت برداشت اعضای حیاتی مهدورالدم نسبی
۳۰۶	وجوب انطباق شیوه اجرای قصاص با هدف پیوند عضو
۳۰۸	برداشت اعضای حیاتی از مهدورالدم مطلق برای پیوند
۳۱۳	نتیجه گیری

فصل سوم: مشروعیت برداشت عضو از پیکر میت

۳۱۵	دیدگاه‌های فقهی در برداشت عضو از میت
۳۱۵	بیان موضوع
۳۱۶	دیدگاه‌های فقهی در برداشت عضو از میت
۳۱۶	دلایل مخالفان بر حرمت برداشت عضو از میت
۳۱۶	دلایل مشترک بر حرمت برداشت عضو از میت و زنده
۳۱۸	دلایل اختصاصی حرمت برداشت عضو از میت
۳۱۸	وجوب تجهیز و تدفین
۳۲۱	امکان نداشتن وصیت به اعضای بدن
۳۳۰	دیدگاه برگزیده و دلایل آن
۳۳۱	مشروعیت برداشت عضو برای پیوند به غیرمسلمان
۳۳۳	مشروعیت و نیتلاسیون غیردرمانی میت پیش از مرگ
۳۳۳	و نیتلاسیون غیردرمانی و مبنای شرعی آن
۳۳۶	دیدگاه برگزیده؛ جواز و نیتلاسیون غیردرمانی

فصل چهارم: اهدا و برداشت عضو از دیدگاه حقوقی

۳۳۹	اهدای عضو از دیدگاه حقوق و قوانین کشورها
۳۳۹	جایگاه حقوقی اهدای عضو در انگلستان
۳۴۰	جایگاه حقوقی اهدای عضو در استرالیا

۳۴۱	جایگاه حقوقی اهدای عضو در امریکا.....
۳۴۲	جایگاه حقوقی اهدای عضو در قوانین کشورهای عربی.....
۳۴۳	اهدای عضو از دیدگاه حقوق داخلی.....
۳۴۳	ایرادهایی حقوق دانان و قانون گذاران ایران به مشروعیت اهدای اعضا.....
۳۴۷	بیانیه های حقوقی در برداشت و اهدای عضو.....
۳۵۰	برداشت و اهدای عضو در قانون جمهوری اسلامی ایران.....
۳۵۱	اثرات حقوقی ایران و سایر کشورها در اهدای عضو.....

فصل سوم: مشروعیت پیوند عضو به بیماران

فصل اول: مشروعیت پیوند اعضای باطنی

۳۵۵	دیدگاه های فقهی در پیوند اعضای باطنی.....
۳۵۵	جایگاه بحث از پیوند عضو.....
۳۵۶	دیدگاه های فقهی درباره پیوند اعضای باطنی.....
۳۵۶	دلایل قائلان به حرمت پیوند اعضای باطنی نقد آن ها.....
۳۵۶	بطالان تمایز با محمول نجس.....
۳۵۹	وجوب دفن عضو جدا شده از بدن انسان.....
۳۶۲	مشروعیت هرگونه انتفاع به میت.....
۳۶۴	شهادت اعضای بدن.....
۳۶۵	دیدگاه برگزیده و دلایل آن.....

فصل دوم: مشروعیت پیوند اعضای ظاهری

۳۶۷	حرمت پیوند اعضای ظاهری.....
۳۶۸	دیدگاه برگزیده و دلایل آن.....
۳۶۹	تبعیت نجاست و آثار شرعی از اوصاف عارضی.....
۳۷۰	پیوند و تحول در موضوع.....

۳۷۲	پیوند و عدم اتصاف به وصف مردار.....
۳۷۴	دلالت احادیث تحاص بر پیوند عضو.....
۳۷۷	عدم شمول دلایل نجاست مردار نسبت به اعضای پیوندی.....
۳۷۹	اجماع فقها.....

فصل سوم: مشروعیت کاشت و پیوند اعضای فاقد حیات در بدن انسان زنده

۳۸۱	اعضای فاقد حیات و شیوه‌های پیوند آن‌ها به بدن.....
۳۸۲	مشروعیت کاشت تناسلی اعضای فاقد حیات.....
۳۸۲	مشروعیت کاشت تناسلی اعضای فاقد حیات.....

فصل چهارم: مشروعیت پیوند اعضای تناسلی و کاشت نطفه و جنین برای زوجین

۳۸۷	بیان موضوع و دیدگاه‌های فقهی در رابطه با کاشت.....
۳۹۱	حدود شرعی انتفاع از اعضای تناسلی و فرارودن آن‌ها.....
۳۹۱	محرمات و ممنوعیت‌های شرعی برای صاحب بدن.....
۳۹۶	موانع شرعی پیوند اعضای تناسلی یا کاشت فراده‌ها از آن.....
۳۹۷	ماهیت نسب شرعی و معیار آن.....
۳۹۷	ماهیت نسب شرعی و جایگاه آن در مشروعیت پیوند.....
۳۹۹	دیدگاه‌های کلی در نسب شرعی.....
۴۰۲	نسب شرعی از دیدگاه فقهای شیعه.....
۴۰۶	دیدگاه برگزیده و دلایل آن.....
۴۰۶	اثبات نسب برای زوجین در پیوند اعضای تناسلی یا کاشت نطفه.....
۴۱۱	نقش قاعده فراش در تأیید دیدگاه برگزیده.....

فصل پنجم: مشروعیت پیوند عضو فرد مجرم پس از اجرای حد یا قصاص

۴۱۷	مشروعیت پیوند عضو قصاص شده به جانی.....
-----	---

۴۱۷	دیدگاه‌های فقهی
۴۱۹	دلایل قول مشهور
۴۱۹	قصاص و شرط مماثلت
۴۲۱	احادیث خاص
۴۲۶	بنا بر اساس عضو قصاص شده
۴۲۷	اسماع
۴۲۷	دیدگاه برگزیده
۴۲۸	برابری انصاف و ایراد جرح
۴۲۸	قصاص و حد
۴۲۹	قصاص و تساوی
۴۳۰	تطبیق دیدگاه برگزیده با
۴۳۱	مشروعیت پیوند اعضای قصاص شده به بخام ثالث
۴۳۲	مشروعیت پیوند عضو بریده شده بر اثر حد الهی
۴۳۲	دیدگاه‌های فقهی
۴۳۶	دیدگاه برگزیده و دلایل آن
۴۳۶	عمل یا اثر بودن موضوع حدود
۴۳۷	بقای حق جانی در ترمیم نقص عضو
۴۳۷	توجه به حکمت تشریح حدود
۴۳۸	مجازات‌های جایگزین حد
۴۳۹	تخفیف و بازدارندگی در حدود
۴۴۰	پیوند عضو موضوع حد الهی به غیر مجرم

فصل ششم: تراحم در موضوع پیوند عضو و معیارهای ترجیح

۴۴۳	موارد تراحم در موضوع پیوند عضو
۴۴۴	معیارهای حل تراحم در موضوع پیوند عضو

بخش چهارم: مشروعیت ثانوی جداسازی و پیوند عضو و تأثیر آن در اقدامات پزشکی

فصل اول: عناوین و احکام ثانوی در جداسازی و پیوند اعضا

۴۴۹	موارد تحقق عنوان اولی و ثانوی در برداشت و پیوند عضو
۴۴۹	تفکیک جایگاه عناوین اولی و ثانوی در برداشت و پیوند عضو
۴۵۰	موارد تحقق عنوان اولی در برداشت و پیوند عضو
۴۵۱	تاریخ غیر ضروری برای عضو پیوندی
۴۵۲	امکان دسترسی به عضو حیاتی مورد نظر از راه‌های دیگر
۴۵۳	دهنده عضو مضمحل به پیوند همان عضو در جلای دیگر بدنش نباشد
۴۵۳	جریان عناوین ثانوی در برداشت عضو از انسان زنده
۴۵۳	دیدگاه‌های فقهی و تحلیل آن
۴۵۸	دیدگاه برگزیده و دلایل آن
۴۶۱	جریان عناوین ثانوی در برداشت عضو است
۴۶۱	تحلیل فقهی امکان جریان عناوین ثانوی
۴۶۲	دیدگاه مخالفان و دلایل آن
۴۶۳	دیدگاه برگزیده و دلایل آن
۴۷۲	انواع عناوین ثانوی در برداشت و پیوند عضو
۴۷۳	عسر و حرج در منع از برداشت و پیوند اعضا
۴۷۳	مفهوم عسر و حرج و دلایل آن درباره موضوع بحث
۴۷۶	شرایط تحقق عسر و حرج در فرض ممنوعیت برداشت و پیوند عضو
۴۷۷	ضرر در منع از برداشت و پیوند عضو
۴۷۷	فراگیری دلایل ضرر درباره موضوع بحث
۴۸۰	معیار تحقق ضرر در منع از برداشت و پیوند عضو
۴۸۰	اضطرار به برداشت و پیوند اعضا
۴۸۰	فراگیری مفهوم و دلایل اضطرار درباره موضوع بحث
۴۸۶	رابطه اضطرار با عسر و حرج و ضرر

۲۸۶	فراگیری عناوین ثانوی در مورد احتمالات عقلایی
۲۸۷	تأثیر کفر و ایمان در تحقق عناوین و احکام ثانوی

فصل دوم: پزشکی معالجه و مشروعیت برداشت و پیوند عضو

۴۹۱	موضوع و جایگاه مشروعیت ثانوی در اقدامات پزشکی
۴۹۴	مرویات اصلی عمل پزشکی معالجه
۴۹۶	مشروعیت تبعی عمل پزشکی معالجه
۴۹۶	مشروعیت تبعی اقدامات پزشکی
۴۹۷	دلایل مشروعیت تبعی اقدامات پزشکی
۴۹۷	سیاق روایات و عدل الهی، توکیل و اجیر کردن دیگری در این موارد
۴۹۸	لغو مشروعیت انحصار برای ناکند و گیرنده عضو
۴۹۹	عدم دلیل بر منع شرعی
۵۰۰	توکیل در حیازت مباحات

بخش پنجم: خرید و فروش تصرفات ناملمی در اعضای بدن

فصل اول: تبیین موضوع بحث از تصرفات معاملی در اعضای بدن

۵۰۷	مرضوع‌شناسی
۵۰۹	تکنیک نموداری موضوعات فرعی از یکدیگر

فصل دوم: مشروعیت تصرفات معاملی انسان در اعضای بدن خود

۵۱۳	جایگاه بحث از بیع اعضای بدن در فقه قدیم
۵۱۴	دیدگاه مخالفان بیع اعضای بدن و دلایل آن
۵۱۴	دیدگاه مخالفان
۵۱۷	دلایل مخالفان
۵۱۷	قرآن و مالکیت حقیقی خداوند

- ۵۱۹ نبود مالکیت اعتباری
- ۵۲۲ پاسخ‌های مشترک به دلیل‌های اول و دوم مخالفان
- ۵۲۶ عدم مالیت عرفی اعضای بدن
- ۵۲۸ عدم مالیت شرعی اعضای بدن
- ۵۳۰ عدم مالیت حقوقی اعضای بدن
- ۵۳۱ مالیت‌های اخلاقی و عقلایی در اتصاف اعضا به مالیت عرفی
- ۵۳۳ عدم فعلیت مالیت اعضای بدن
- ۵۳۴ نبود معیار تعیین میزان مالیت
- ۵۳۵ نصوص خاص در حرم بیع اعضا
- ۵۳۶ عدم سلطه شرعی بر تمام اعضای بدن
- ۵۳۷ عدم شیئیت بدن و اعضای آن
- ۵۳۸ عدم امکان ترتب آثار شرعی بیع بر خرید و فروش اعضا
- ۵۴۰ حکمی بودن اختیارات انسان در ارتباط با اعضای بدن
- ۵۴۱ دیدگاه برگزیده؛ جواز بیع اعضا و دلایل آن
- ۵۴۱ دیدگاه برگزیده و دلایل آن
- ۵۴۲ تحول موضوع و مالیت اعضا در عصر حاضر
- ۵۴۳ دلایل خاص و ملکیت اعضا
- ۵۴۵ اثبات حق اختصاص و جواز بیع اعضا
- ۵۴۸ اصول عملیه و مشروعیت بیع اعضا
- ۵۵۰ خرید و فروش حق اولویت در مورد اعضای بدن
- ۵۵۲ تأجیل یا تعیین وقت در بیع اعضای بدن
- ۵۵۳ جریان عقود شرعی غیر از بیع در مورد اعضای بدن
- ۵۵۷ اجاره اعضا یا نقل و انتقال منافع اعضای بدن
- ۵۵۸ تصرفات معاملی در اعضای بدن از دیدگاه فقه اهل سنت
- ۵۵۸ بیع اعضای بدن در فقه اهل سنت

۵۶۱	معاملات معوض در مورد اعضای بدن در فقه اهل سنت
۵۶۶	تصرفات معاملی و بیع اعضا از دیدگاه حقوق و اخلاق
۵۶۶	دیدگاه‌های حقوقی درباره بیع اعضای بدن
۵۶۸	ابعاد اخلاقی موضوع پیوند اعضا
۵۷۱	تعمیر و فروش اعضای بدن در قوانین کشورهای

فصل سوم: مشروعیت وصیت در مورد برداشت اعضای بدن

۵۷۷	تبیین موضوع بحث وصیت در مورد اعضای بدن
۵۷۷	قابلیت اعضای بدن برای وصیت
۵۷۹	جایگاه فقهی و حقوقی وصیت به برداشت عضو از میت
۵۸۲	دیدگاه‌های فقهی و دلایل آن
۵۸۲	نظریه بطلان وصیت به برداشت اعضا و دلایل آن
۵۸۲	بطلان وصیت به دلیل فقدان مسکیت مالک اعضا
۵۸۳	حرمت عمل موصی به
۵۸۴	دیدگاه برگزیده و دلایل آن
۵۹۰	اطلاقات اعتبار رضایت
۵۹۳	راه‌های اثبات وصیت یا رضایت میت

فصل چهارم: مشروعیت تصرفات معاملی اشخاص ثالث در اعضای بدن

۵۹۷	تبیین موضوع بحث از تصرفات معاملی اشخاص ثالث
۵۹۹	۱. جایگاه اذن اولیای میت در نقل و انتقال اعضا
۵۹۹	بطلان یا نفوذ تصرفات معاملی اولیای دم در اعضای میت
۶۰۱	جایگاه و اعتبار شرعی رضای اولیای میت در برداشت عضو
۶۰۱	مبانی ولایت اولیای میت در برداشت و انتقال اعضا
۶۰۴	دیدگاه‌های فقهی و دلایل آن‌ها

دیدگاه برگزیده یا قول به تفصیل و دلایل آن	۶۱۰
تعیین اولیای میت از دیدگاه شرع مقدس	۶۱۱
دیدگاه‌های فقهی	۶۱۱
دیدگاه برگزیده	۶۱۳
۲. جایز بودن اذنی قهری در نقل و انتقال اعضا	۶۱۴
۳. جایز بودن حاکم در نقل و انتقال اعضا	۶۱۵
۴. عدم رجوع دبه در برداشت اعضا	۶۲۰
بیان موضوع	۶۲۰
دیدگاه برگزیده	۶۲۱

خانمه

نتایج مباحث کتاب	۶۲۵
نتایج مباحث بخش اول	۶۲۵
نتایج مباحث بخش دوم	۶۲۶
نتایج مباحث بخش سوم	۶۲۷
نتایج مباحث بخش چهارم	۶۲۸
نتایج مباحث بخش پنجم	۶۲۹
کتابنامه	۶۳۱

پیشگفتار

رویکرد پویا و روش‌مند پاناسکوی فقه و حقوق اسلامی به نمادهای نوحاسته نیازهای انسانی نه تنها در برابر پیشرفت‌های چشمگیر دانش پزشکی، که انبوهی از این خواسته‌ها را به ارمغان آورد، است. اساساً فرود نیاورد، بلکه چون خورشیدی گام‌های سرشت پاکه‌نهاد را در پیچ و خم چالش‌ها زندگی رهنمون شده، سرافرازانه پوشی روزافزون را تولید می‌دهد.

آفرینش، که پیکره هنرنمایی آفریدگار است با قلم خویش در برگه سفید هستی انسان چشمان خرد را خیره خویش کرد و آفرینش هستی را برانگیخته است؛ کرنشی که وی را بر آن داشته تا در پی جاودانگی‌اش برآید. فناستیزی بشر با پویندگی نهادین وی، چالش بودن یا نبودن به گونه‌ای همیشگی برای او یادآور شده، بودن را برای خویش و با فناى خویش برای دیگران می‌گیرند و با اعضای تن خود در پهنه هستی چون مهره‌های شطرنج به بازی مرگ و زندگی می‌پردازد تا بدان‌جا که یا خویش را زنده نگاه دارد و یا دیگری را.

والایی و بزرگی هستی خویش یا دیگران از یک سو و گرامیداشت نیاکان از دست‌رفته از سوی دیگر، بانمودهای ناهمگونی که در ادیان باستان و ادیان آسمانی، از جمله دین مبین اسلام داشت، چالشی را در پرتو پیشرفت‌های پزشکی در بستر برداشت عضو از پیکر مردگان و کاشت آن در پیکر بیماران در عرصه اخلاق پزشکی نمایان کرد که با چهره

هنجارستیز خود رفتار پزشکان را در برداشت عضو از زندگان را نیز پرسش برانگیز کرد. پاسخ به این پرسش‌ها و زدودن هنجارستیزی از چهره رفتار پزشکان تنها با کمک دانش فقه و زبان حقوق میسر شده و در توان اندیشه‌وران دینی است، آن هم نه نوخاستگان و خامان، بلکه آنان که قلم در این پهنه را سال‌ها آزموده‌اند.

رفتار پزشکی در عرصه پیوند اعضا، بستر آمیختن فقه و حقوق و درنوردیدن مرزهای بین دو دانش است، تا بدان‌جا که تک‌بعدی‌نگری را در پهنه مباحث خود برنتافتن خردمندان آشنا به هر دو جولانگاه شناخت را در پیشه خود به رزم می‌طلبید؛ خردمندانی که فقه را زبان و بیان حقوق می‌آرایند و حقوق را با تار و پود فقه می‌پالایند. اما نگرستن به این زمین با نمادی جدید از نهادهای اجتماعی و مدنی بشر روبه‌رو شد؛ نمادی که چون نمایی وسیع، هم می‌تواند کرامت ذاتی انسان را واگذارد و غبار فراموشی را از چهره تلخ‌ترین صفحات تاریخ حیات بشری، که در آن انسان همچون اموال جاندار و بی‌جان، موضوع معامله و تملک قرار می‌گرفت، بزداید و هم می‌تواند به انگیزه‌رهایی دیگری از مرگ‌نازک‌ترین جانکاه، زیباترین هنر انسانی را به روشن‌ترین چهره خود نمایان کند؛ هنری که سالوده پیام اجتماعی ادیان آسمانی در کنار شعایر اعتقادی آن‌هاست.^۱

ارتباط تنگاتنگ حرفه پزشکی با جامعه انسانی صورت‌بخش‌دهنده رفتار کردن آن از پایگاه اجتماعی ویژه، باعث شده است که همواره در نوآوری‌ها و دست‌آورد‌های علمی خود، حساسیت‌هایی را از سوی منتقدان خود برانگیزاند و اکسیرهای متفاوت منتقدان اجتماعی، مجامع پزشکی، دانشمندان و فرهیختگان جامعه، بزرگان علمی، و توده مردم را در پی داشته باشد.

با توجه به نمودهای شگرف پیوند اعضا در چهره‌پردازی‌ها و پیکرتراشی‌های عصر باستان، مانند پیوند سر انسان بر پیکر حیوانات، می‌توان آن را از آرزوهای دیرین بشری دانست. پیوند اعضا در میان همه دستاوردهای پزشکی پویایی و تحولی ویژه، که نشانگر

۱. خداوند می‌فرماید: «وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ؛ و آنان را بر خود مقدم می‌دارند هر چند خودشان بسیار نیازمند باشند» (حشر: ۹). برای اطلاعات بیشتر - غزالی، کیمیای سعادت، ص ۵۵.

نهور و شجاعت دست‌اندرکاران آن است، دارد که راهبردهای علمی و اجتماعی فراوانی، چون تشکیل بانک اطلاعاتی و مکانیزه پیوند اعضا، جلب مشارکت نهادهای خیریه، تخصیص منابع مالی، کمک به تهیه داروهای ضروری برای دوران پس از پیوند، تجهیز مراکز پیوند اعضا و انجام امور تبلیغی گسترده در زمینه پیوند اعضا برای توسعه بستنیدن آن صورت گرفته است.

این نوشتار گامی دیگر برای هموارسازی بستر دینی و قانونی این رویکرد نوی پس از کمی است که با تشویق و راهنمایی استادان و محققان گرانقدر، طی تلاش سه‌ساله به سرانجام رسیده است. در این جا بر خود لازم می‌دانم که از کوشش‌ها و انتقادات و دقت نظر همه کسانی که در این نمایی‌هایشان سعی در هر چه بهتر کردن آن داشته‌اند، به خصوص پدر ارجمند آیینه سید حسینی تاشی، استادان محترم آقایان حجة الاسلام والمسلمین زمانی قمشانی، حجة الاسلام والمسلمین کاهانی، حجة الاسلام والمسلمین دکتر وحدتی شبیری، حجة الاسلام والمسلمین رزاقی، و نیز دوست و محقق گرامی حجة الاسلام والمسلمین دکتر علیرضا آقایی، تشکر و قدردانی کنم.

سید صادق سیدحسینی تاشی

مقدمه

در سایه پیشرفت های علمی پزشکی، اعضای بدن هر انسانی در شرایط ویژه قابل استفاده در بدن انسان های دیگر از طرق پیونده بوده و نیز برای درمان برخی بیماری ها به کار می رود؛ به گونه ای که در بسیاری از موارد می توان حتی سخت ترین بیماری های لاعلاج و یا صعب العلاج را از این طریق درمان کرد.

این موضوع که برداشت عضو از بدن هر فرد و پیوند آن به دیگری از لحاظ شرعی چه حکمی دارد و قوانین مدون و مکاتیب حقوقی مختلف چه برخوردی با این قضیه کرده اند، ارزش والای علمی دارد و کاوش در این باره ادامه پیشرفت و ترویج این روش درمانی در درجه نخست اهمیت قرار دارد.

پیوند اعضا روشی حیاتبخش برای مینلایان به نارسایی پیشرفته اعضا و یکی از پویاترین و کاربردی ترین دستاوردهای علوم پزشکی در جهان است. این روش برای برخی از اعضای بیمار، تنها روش درمانی است و برای برخی اعضا وجود روش های درمانی دیگری با توجه به مطمئن تر، کامل تر و ارزان تر بودن آن مورد توجه قرار می گیرد؛ چنان که در خصوص کلیه ها، با اینکه روش جانشینی دیالیز وجود دارد، توأم با مشقت و رنج است و هزینه و وقت و امکانات زیادی را مصروف خود می کند. در حالی که پیوند عضو روشی بسیار آسان تر و مطمئن تر و ارزان تر است.

این کتاب بر اساس مبانی و منابع فقه اسلامی، به ویژه شیعی، در صدد پاسخگویی به این پرسش هاست: ۱. جدا کردن عضوی از اعضا از بدن یک انسان و پیوند زدن آن به

دیگری برای درمان بیماری گیرنده عضو شرعاً چه حکمی دارد؟ آیا همین اعمال به دلیل انگیزه‌های درمانی، از دیدگاه حقوقدانان گرامی و قوانین مدون کشوری موجب مسئولیت کیفری یا مدنی مرتکب آن خواهد شد یا خیر؟

از سوی دیگر، با توجه به تحقق منافع عقلایی درمانی برای اعضای بدن در راستای برداشتن آن‌ها و پیوند زدن به بیماران نیازمند، موضوع مبادله و جابه‌جایی اعضای بدن برای دستیابی خریداران به اعضای کاربردی و دسترسی گیرندگان به راهکارهای درمانی اثربخش و مفید، مطرح شده است که این اثر در صدد بررسی حکم فقهی خرید و فروش اعضا یا مبادله آنها بابت عقود شرعی بر اساس همین منافع عقلایی است. ضمن آنکه به بررسی منافع حقوقی و دیدگاه‌های حقوقدانان و قوانین مدون نیز برای شناخت ممنوعیت یا مجاز بودن مبادلات در کشور و بعضی از جوامع دیگر پرداخته خواهد شد، تا علاوه بر تبیین جایگاه حقوقی تصرفات معاملی افراد در اعضای بدن خود و دیگران و اعتبار و صحت آنها از دیدگاه قوانین ایران و سایر کشورها، از میزان انطباق آن‌ها با اندیشه‌های فقهی دیدگاه‌های استنباطی از دلایل و مبانی شرعی شیعه آگاه شد.

گفتنی است که سخن درباره بررسی حکم فقهی و حقوقی جداسازی و پیوند همه اعضای بدن خواهد بود، که با توجه به تفاوت حکم اعضای مختلف و نیز نقش مرگ و حیات انسان دهنده عضو، به مباحثی مانند بحث از حکم مرگ مغزی نیز پرداخته می‌شود و به دلیل تلازم این مباحث با یکدیگر و برای روشن شدن حکم و موضوع، از نظر فقهی محل بحث از آن‌ها در یک‌جاست؛ اگر چه از نظر فقهی پیوند اعضا زیر گروه هماتولوژی یا خون‌شناسی است و مرگ مغزی در رشته پزشکی قلبی است و مباحثی مانند شبیه‌سازی، شاخه‌ای جدید از علم در کنار ژنتیک موضوع نزله علم سلول بنیادی است.

اهمیت پاسخگویی به مباحث فقهی و حقوقی فوق را می‌توان با نگاه به ارزش حیات انسان و ادامه زندگی برای هر فرد فهمید، اصل لزوم حفظ حیات و هستی تن از اصول مسلم عقلی و مورد پذیرش همه ادیان آسمانی و ملل انسانی است. به یقین ارزش حفظ و استمرار حیات خویشتن به هر طریق و یا روشی هم‌تراز اهمیت و ارزش حیات فرد است.

با گذشت زمان و پیشرفت علم پزشکی، در بسیاری از موارد که انسان در گذشته، ناامید از بقای خویش، بر اثر کاستی‌ها و ناتوانی اعضای بدن خود، در برابر سرنوشت مرگ و نیستی سر فرود می‌آورد و تن به خاک می‌داد، روزنه‌های امید رخ نمود و راز بقا و استمرار حیات در پیوند عضو و گرفتن و جابه‌جایی عضو بیمار با عضو سالم، یافت شد. روشن است که در چنین شرایطی پیوند عضو بدن و یا نقل و انتقال آن، هم اهمیت اصل یات را دارد و توجه بشر را به خود می‌کشاند و هم با عنایت به وجود برخی موانع دینی و عرفی در راه استفاده از دستاوردهای پزشکی اشاره شده، اهمیت مباحثه فقهی و حقوقی در رة این موضوع به اندازه اصل دستاوردهای پزشکی در راه تندرستی و استمرار حیات جانان هم است. به بیان دیگر، پیشرفت علوم پزشکی و دستیابی به فناوری‌های جدید، حاصل سازگاری اعضای بدن و پیوند آن به انسان‌های بیمار و در نتیجه نجات جان آنان را امکان‌پذیر کرده است.

بر اساس دستاوردها و پیشرفت‌ها، علم زیست‌شناسی، حیات اعضای بدن به گونه‌ای است که حتی پس از مرگ انسان، بدن از بدن زنده می‌ماند و به تدریج از میان می‌رود. در برخی موارد، پزشکان توانسته‌اند به جرمغز، سایر اعضای بدن را به مدت ۱۰۷ روز با همان حیات نباتی بیولوژیک زنده نگاه دارند. بافت می‌تواند تا ۲۴ ساعت پس از مرگ طبیعی انسان زنده باشد و حتی برای مدتی طولانی ذخیره شود؛ پس از مرگ طبیعی، نسوجی مثل دریچه قلب، قرنیه، استخوان و پانکراس تا ۴۸ ساعت قابل هدایتند، این در حالی است که همه مراحل پیوند عضو از زمان دریافت اولیای دم تا پایان پیوند عضو برداشته شده، معمولاً از ۳۶ ساعت نمی‌گذرد. ^۱ زنده به اعضا پس از

۱. حبیبی، مرگ مغزی و پیوند اعضا از دیدگاه فقه و حقوق، ص ۳۲؛ صبور اردوبادی، ماده و حیات، ص ۱۴۷؛ مجله علمی نظام پزشکی، سال سوم، ش ۱، صص ۲۲ و ۲۴.

۲. همان‌جاها و نیز - سایت ایران اهدا (iran-ehda)، قسمت پاسخ به پرسش‌ها. ضمناً در همین منبع پزشکان چنین آورده‌اند: ۷۰٪ درصد پیوند اعضا موفقیت‌آمیز است و ردّ پیوند فقط بر اثر مراقبت ناصحیح گیرنده عضو رخ می‌دهد که آن هم درمان‌شدنی است و ردّ خودبه‌خودی بسیار نادر است؛ بنابراین عمل پیوند معمولاً مؤثر و مفید است.

جدا شدن یا از دست رفتن حیات نفسانی یک انسان، هم برای جایگزینی اعضای بیمار انسان‌های زنده مفید است و هم از جنبه مواردی که حفظ حیات ارگانیک برای بقای عمر و حیات موجودی چون جنین در رحم مادر وفات‌یافته یا مبتلا به مرگ مغزی، ضروری است. با کشف این واقعیت، پیشرفت‌های علم پزشکی در عرصه جراحی و پیوند اعضا به مدد آمدن وسایلی اختراع شد که توانایی ادامه حیات عضوی با حفظ ضربان قلب و تنفس و گردش خون را داشت.

در این لحظه باورها، فرهنگ و تعهدات و الزامات جوامع بشری چون سدی پیش روی این دستاوردها برقرار گرفت و چالش میان عشق به زنده بودن، با خضوع در برابر اعتقادات و آراء برتر در برابر طبیعتی در کنار اراده جامعه و وجدان جمعی، دغدغه خاطر بزرگی فراوری متفکران مسلم را برار داده است؛ دغدغه‌ای که با گذشت زمان و توسعه اکتشافات و فناوری‌های پزشکی، آنگیرتر و بزرگتر می‌شود و نه تنها مباحث و مباحثات گذشته در این باره نمی‌تواند فی‌الجمله یا قانع‌کننده باشد، بلکه در گذر زمان مباحث، جاری نیز به‌طور فراگیر و متناسب با خواسته‌ها و نیازها و پاسخگو نخواهند بود.

با توجه به اهمیت مباحث مربوط به برداشت و پیوند عضو، می‌توان گفت که مهم‌ترین هدف تحقیق و بررسی مبانی فقهی آنها در جوازسازی رویکرد مثبت و مقبول به دستاوردهای علمی و پزشکی در این زمینه است. دستاورد تصویب قوانینی کامل‌تر و دقیق‌تری در راستای آزادی خرید و فروش و پیوند اعضا در پی خواهد داشت. روشن است که به دلیل ابهام در برخی ابعاد و محورهای موضوع پیوند اعضا در فقه و ناهماهنگی قوانین با آنها و برخی آرای فقهی، شناخت دیدگاه‌های فقهی و ارائه دیدگاه درست باعث تطبیق قوانین و دیدگاه‌های حقوقی با آرای فقهی می‌شود.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از مباحث گفته‌شده، می‌توان تسهیلات و توسعه فراوانی در زمینه منابع تهیه عضو برای پیوند فراهم ساخت و نیز امکان دسترسی همگان به آن را از طریق مبادلات ضابطه‌مند و کنترل‌شده پدید آورد؛ به بیان دیگر، با تعیین مشروعیت و جواز شرعی برداشت عضو به حکم اولی از بدن مردگان و با توسعه موضوعی و حکمی این جواز به انسان‌های زنده و نیز کودکان آنانسفال و مبتلایان به مرگ

مغزی و حتی افراد محتضر و رو به موت، با استفاده از شیوه درمانی ونتیلاسیون غیردرمانی، منابع زیادی برای تهیه همه اعضای مهم بدن فراهم می‌شود که برداشت عضو از آن‌ها به موارد اضطراری محدود نیست و از سوی دیگر، با تجویز مبادلات اقتصادی در این زمینه، امکان توزیع گسترده اعضای فراهم شده و نیز تشویق افراد به اهدای آن‌ها نیز به وجود می‌آید.

بنابراین هدف اصلی این تحقیق بررسی مشروعیت اصل پیوند اعضا و قراردادهای مرتبط با آن است. با طرح موضوعات جدید پزشکی درباره منابع تهیه عضو و نیز تفکیک دقیق حکم رلی و سبوی مشروعیت برداشت و پیوند اعضاست و هدف دوم آن، بررسی زمینه شرعی و قانونی انونی به مبادلات تجاری و تصرفات معاملی اعضای بدن برای پیوند است.

شناخت شرایط فقهری و حقوقی فراهم سازی عضو از انسان زنده و مبتلایان به مرگ مغزی و یا سایر منابع و شناسایی تفاوت این شرایط و همچنین جلوگیری از هرگونه بهره‌کشی غیر اخلاقی از اعضا و اندام بدن انسان با تجارت‌های پلید، از جمله اهدافی است که با پاک کردن صورت مسئله قابل دستیابی نیست،^۱ بلکه باید با تبیین و تدوین زوایای مختلف فقهی و حقوقی موضوع پیوند اعضا، ضمن ارج نهادن به جایگاه کرامت انسانی و رابطه آن با بدن خود، راه را به صورت منطقی و مشروع برای بهره‌برداری‌های مادی و تجاری با تعیین دقیق محدودیت‌های آن روشن و هموار ساخت.

با توجه به اهداف مذکور، می‌توان گفت که این اثر درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱. پیش فرض گرفتن عدم قابلیت تعلق حقوق مالی به اعضای بدن و ضروری دانستن پرهیز از تجارت در این خصوص نمی‌تواند به منزله اصل مسلم اخلاقی یا ارزشی و یا فقهی - حقوقی مد نظر باشد، چنانکه یکی از معاصران در این باره در مقدمه کلام خود گفته است: «ان جسم الإنسان وعناصره ليست أشياء قابلة لأن تكون محللاً للحقوق المالية ومن أجل الوقاية من الأشجار الشائنة فإن منتوجات الجسم لا تستطيع أن تولد حقاً مالياً فعلياً». عبدالدائم، اعضاء جسم الانسان ضمن التعامل القانوني، صص ۱۶ - ۱۷.

۱. آیا جداسازی و فراهم‌سازی عضو از بدن انسان زنده یا مرده به غرض پیوند به بدن دیگری جایز است یا خیر؟ در صورت جواز، آیا این حکم به موارد اضطرار محدود است؟

۲. مبتلایان به مرگ مغزی و اغمای عمیق، کودکان آنانسفال، افراد مبتلا به بیماری‌های لاعلاج و فرد محتضر، از لحاظ برداشت عضو، در حکم انسان زنده‌اند یا مرده؟

۳. آیا پیوند زدن عضو جداشده به بدن دیگری جایز است؟

۴. آیا خرید و فروش اعضای جداشده از بدن انسان یا اعضای تهیه‌شده برای پیوند در بدن دیگری، مرگ، معامله جایز است؟

در پاسخ به پرسش‌ها، نوبت فرضیه‌های زیر به نظر می‌رسند:

۱. جداسازی و فراهم‌سازی عضو از انسان زنده و مرده برای پیوند به دیگری مطلقاً حتی در شرایط غیر اضطراری جایز است، مگر در موارد به مخاطره افتادن جان انسان زنده.

۲. پیوند عضو به بدن و جایگزینی آن به عضو بیمار، چه در اعضای ظاهری و چه در اندام‌های باطنی بدن، جایز است و منع شرعی ندارد. و در صورت رعایت شرایط جواز عمل قطع و پیوند عضو، اثر وضعی نجاست و یا مسخورت مدنی دیه منتفی است.

۳. خرید و فروش اعضای بدن و انجام معاملات و فرار ده‌های مدنی در خصوص آن‌ها به جهت ذکر شده بلامانع و صحیح است و وصیت آن در این خصوص آثار شرعی دارد.

مباحث این کتاب در پنج بخش عمده ارائه می‌شود:

بخش اول، راجع به مفاهیم وازگان کلیدی و کلیات است که شناخت ماهیت مرگ و حیات و تعریف مفهوم عضو و شیوه‌های مختلف پیوند از جمله مباحث مهمی است که کاربرد زیادی در راستای موضوع‌شناسی مباحث فقهی آینده دارد.

بخش دوم، به بررسی مشروعیت جداسازی عضو از بدن در شرایط غیر اضطراری اختصاص دارد؛ با توجه به اینکه نخستین گام در بحث پیوند اعضا فراهم‌سازی عضو

طبیعی برای پیوند به بدن بیمار است، بدو باید به بررسی جواز و مشروعیت جداسازی یک عضو از بدن و فراهم سازی عضو پرداخت.

بخش سوم، درباره بررسی مشروعیت الصاق و چسباندن یا پیوند عضو جدا شده از یک شخص به بدن بیمار نیازمند است که در آن، ضمن بیان اصل مشروعیت، به بررسی احکام و قضایی و تکلیفی مترتب بر حکم مذکور پرداخته می شود.

بخش چهارم، شامل مباحثی راجع به احکام و عناوین ثانویه در مورد پیوند عضو و نیز منته فرائضی احکام شرعی می شود.

بخش پنجم، در ارتباط با مشروعیت انجام معاملات و قراردادهای مدنی اعضای جدا شده طبیعی بدن پیوند آن به بدن یک بیمار است. بدیهی است که از لحاظ منطقی، پس از اتمام مشروعیت جداسازی عضو از بدن یک انسان و مشروعیت پیوند آن به بدن انسان دیگر، نسبت به مشروعیت خرید و فروش و معامله آن برای پیوند به فرد بیمار می رسد.

در خاتمه کتاب به نتیجه گیری از مطالب این بخش کتاب پرداخته می شود.